

Wettelijke Europese en Belgische regelgeving voor aquacultuurinrichting

De hier besproken regels hebben in hoofdzaak betrekking op verplichtingen waarmee de exploitanten reeds bij aanvang van een aquacultuurproject of zelfs voordien geconfronteerd worden. Het betreft hier enerzijds regels waaraan alle ondernemingen gebonden zijn, en anderzijds sectorale regels. Aquacultuurbedrijven zijn net zoals andere bedrijven onderworpen aan de milieuwetgeving en de wetgeving ruimtelijke ordening.

1. Milieuvergunningendecreet

De Milieuvergunning wordt geregeld door het decreet van 28 juni 1985 betreffende de milieuvergunning en de uitvoeringsbesluiten Vlarem I en II. Voornoemde teksten zijn reeds meermaals gewijzigd.

Het antwoord op de vraag of een bedrijf milieuvergunningsplichtig is, hangt af van het antwoord op de vraag of het inrichtingen bevat die vergunningsplichtig zijn.

Het decreet voorziet in 2 types milieuvergunningen, naargelang de hinderlijke inrichting tot klasse 1 dan wel klasse 2 behoort. De hinderlijkste inrichtingen zijn van klasse 1, terwijl de minder hinderlijke inrichtingen klasse 2 zijn. Een hinderlijke inrichting klasse 3 is niet milieuvergunningsplichtig, doch slechts meldingsplichtig.

De procedure tot het bekomen van een milieuvergunning verschilt naargelang de klasse van de inrichting waarvoor de vergunning die het voorwerp van de aanvraag uitmaakt behoort. Zo wordt een vergunningsaanvraag klasse 2 bij het College van Burgemeester en Schepenen ingediend, terwijl een klasse 1 aanvraag bij de Bestendige Deputatie moet worden ingediend. Een klasse 3 inrichting dient bij het College van Burgemeester en Schepenen te worden aangemeld.

Om te weten of een inrichting nu al dan niet vergunningsplichtig is en zo ja of het een klasse 1 of 2 vergunning betreft, moet men bijlage 1 van de Vlarem I consulteren. Deze bijlage bevat de lijst van de als hinderlijk beschouwde inrichtingen, waarin per hinderlijke inrichting o.a. vermeld is of het een klasse 1, 2 dan wel 3 inrichting is. Volgende rubrieken lijken hier in eerste instantie van toepassing te kunnen zijn:

Tabel 13. Bijlage 1 van VLAREM I over hinderlijk beschouwde inrichtingen en hun indeling in klassen, specifiek van toepassing op aquacultuurbedrijven.

Rubriek	Omschrijving en Subrubrieken	Klasse
3.	Afvalwater en koelwater	
6.	Afvalwaterzuiveringsinstallaties, met inbegrip van het lozen van het effluentwater en het ontwateren van de bijhorende slibproductie:	
2.	Voor de behandeling van bedrijfsafvalwater dat geen van de in bijlage 2C bij titel I van het Vlarem bedoelde gevaarlijke stoffen bevat, met een effluent:	
1.	tot en met 5 m ³ /u	3
2.	van meer dan 5 m ³ /u tot en met 200 m ³ /u	2
3.	van meer dan 200 m ³ /u	1
3.	Voor de behandeling van bedrijfsafvalwater dat één of meer van de in bijlage 2C bij titel I van het Vlarem bedoelde gevaarlijke stoffen bevat in concentraties hoger dan de geldende milieukwaliteitsnormen voor het uiteindelijk ontvangende oppervlaktewater, met uitzondering van de in rubriek 3.6.5. ingedeelde inrichtingen, met een effluent:	
1.	tot en met 50 m ³ /u	2
2.	van meer dan 50 m ³ /u	1
9.	Dieren	
10.	Intensieve Aquacultuur van vis	
a)	100 tot en met 500 ton	2
b)	meer dan 500 ton	1
28.	Mest en meststoffen	

2.	“Opslagplaats van dierlijke mest, waaronder eveneens verstaan de natuurlijke afvalstoffen van visteeltbedrijven.”	
	a) in een gebied ander dan woongebieden met landelijk karakter en agrarische gebieden:	
	1° van 2 m ³ tot en met 10 m ³	3
	2° van meer dan 10 m ³ tot en met 100 m ³	2
	3° van meer dan 100 m ³	1
	b) in een woongebied met een landelijk karakter	
	1° van 5 m ³ tot en met 100 m ³	3
	2° van meer dan 100 m ³ tot en met 1.000 m ³	2
	3° van meer dan 1.000 m ³	1
	c) in een agrarisch gebied:	
	1° van 10 m ³ tot en met 5.000 m ³	3
	2° van meer dan 5.000 m ³	2
45.	Voedings- en genotmiddelenindustrie (opslag, bewerking of verwerking van dierlijke en plantaardige producten)	
1.	Slachthuizen en private slachterijen:	1
	a) voor slachtdieren andere dan deze bedoeld in b) voor pluimvee en konijnen	
4.	Inrichtingen voor het behandelen van andere producten van dierlijke oorsprong:	
	d) Verkooppunten van producten van dierlijke oorsprong (vlees, vis en gevogelte) alsmede de aan deze verkooppunten verbonden uitsnijderijen	3
5.	Visverwerking	
	a) Vismijnen	2
	b) Conserveren (blik en bokalen) van vis met een geïnstalleerde totale drijfkracht van:	
	1° 5 kW tot en met 10 kW	3
	2° meer dan 10 kW tot en met 200 kW	2
	3° meer dan 200 kW	1
	c) Roken, zouten, pekelen en diepvriezen van vis met een geïnstalleerde totale drijfkracht van:	
	1° 5 kW tot en met 10 kW	3
	2° meer dan 10 kW tot en met 200 kW	2
	3° meer dan 200 kW	1
53.	Winning van grondwater	
8.	Boren van grondwaterwinningsputten en grondwaterwinning, andere dan deze bedoeld in Rubriek 53.1. tot en met 53.7., met een opgepompt debiet:	
	1° minder dan 500 m ³ /jaar	3
	2° van 500 m ³ /jaar tot 30000 m ³ /jaar	2
	3° van 30000 m ³ /jaar of meer	1

Indien uit bijlage 1 blijkt dat een inrichting milieuvergunningplichtig is, geldt het quasi onaantastbare principe dat de inrichting slechts geëxploiteerd zal kunnen worden indien men de daartoe vereiste vergunning heeft bekomen. Volgens de Raad van State houdt een vergunning immers de toestemming in om een daad te stellen die getroffen wordt door een algemene verbodbepaling (R.v.St., C.V. INTERCOMMUNALE VOOR ONTWIKKELING VOOR HET GEWEST MECHELEN ENOMGEVING (IGEMO), nr. 79.688, 1 april 1999).

Op dat principe bestaan er, zoals op alle principes, evenwel uitzonderingen. Denk maar aan de uitzondering voorzien in artikel 16 MVD, met betrekking tot een inrichting die pas na haar inbedrijfstelling milieuvergunningplichtig wordt, of nog in artikel 39 Vlareme I, met betrekking tot de hernieuwing van een bestaande vergunning.

Op basis van het milieuvergunningendecreet is voor bepaalde activiteiten van intensieve aquacultuur een milieuvergunning vereist. Naargelang de jaarproductiecapaciteit betreft het een ingedeelde inrichting van klasse 2 of klasse 1 (zie bijlage I van VLAREME I), waarvoor bij de provincie, respectievelijk de gemeente een milieuvergunning moet worden aangevraagd. Op basis van het

milieuvergunningendecreet kan de vergunningsverlenende overheid bij het verlenen van een vergunning wel bijzondere exploitatievoorwaarden opleggen, met het oog op de bescherming van de mens en het leefmilieu (zie verder).

Verder dienen de in Vlare II vervatte exploitatievoorwaarden te worden gerespecteerd. Hierbij dient concreet te worden gedacht aan de verplichtingen voorzien in hoofdstuk 4.2 (beheersing van oppervlaktewaterverontreiniging) (en meer in het bijzonder afdeling 4.2.2. lozing van bedrijfsafvalwater en koelwater), afdeling 5.28.2 (dierlijke mest), afdeling 5.45.1 (algemene bepalingen), afdeling 5.45.2bis (uitsnijderijen) en afdeling 5.45.3 (visverwerking).

Daarnaast gebiedt het Decreet van 18 juli 2003 betreffende het integraal waterbeleid met "De watertoets", dat voor een vergunningsplichtige activiteit of een plan of programma die zijn onderworpen aan een milieueffectenrapportage, dient de analyse en evaluatie van het al dan niet optreden van een schadelijk effect en de op te leggen voorwaarden om dat effect te vermijden, te beperken, te herstellen of te compenseren, opgenomen te worden in dit rapport. Het is de overheid die over een vergunning, een plan of programma moet beslissen. De overheid houdt bij het nemen van die beslissing rekening met de relevante door de Vlaamse regering vastgestelde waterbeheerplannen, voorzover die bestaan. De beslissing die de overheid neemt wordt gemotiveerd, waarbij in elk geval de doelstellingen en de beginselen van het integraal waterbeleid worden getoetst.

2. Milieueffectenrapportage

De milieueffectenrapportage die kortweg MER wordt genoemd wordt geregeld door artikel 7 MVD en 2 Besluiten van de Vlaamse regering van 23 maart 1989 (nl. Besluit van de Vlaamse regering van 23 maart 1989 houdende organisatie van de milieueffectbeoordeling van bepaalde categorieën van hinderlijke inrichtingen, B.S. 17 mei 1989 en Besluit van de Vlaamse regering van 23 maart 1989 houdende bepaling voor het Vlaamse Gewest van de categorieën en handelingen waarvoor een MER is vereist voor de volledigheid van de aanvraag om een bouwvergunning, B.S. 17 mei 1989). Aldus werd uitvoering gegeven aan de Europese Richtlijn 85/337/EEG van de Raad van 27 juni 1985 betreffende de milieueffectbeoordeling.

Terwijl het MER, zoals voorzien in het ene besluit aangeleverd dient te worden in het kader van een stedenbouwkundige vergunning, dient het MER zoals voorzien in het andere besluit aangeleverd te worden in het kader van de milieuvergunningsaanvraag. Slechts in een limitatief omschreven aantal gevallen dient een MER te worden aangevraagd.

Uit een lezing van de beide besluiten blijkt dat de gevallen waarin tot een MER moet worden overgegaan voor beide besluiten niet dezelfde zijn. Terwijl het "stedenbouwkundige-MER besluit" verplicht om bij het aanvraagdossier tot het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning een MER te voegen indien het een project kweekvijvers voor zalmachtigen met een oppervlakte van 10 ha of meer betreft, voorziet het "milieu-vergunningsMER", in geen bijzondere MER-plicht voor aquacultuur.

In het nieuw MER-besluit van de Vlaamse Regering van 10 december 2004, houdende vaststelling van de categorieën van projecten onderworpen aan milieueffectrapportage wordt er enkel gestipuleerd dat intensieve aquacultuur van vis met een productiecapaciteit van 1.000 ton levend gewicht per jaar of meer onderworpen is aan een project-m.e.r., maar waarvoor de initiatiefnemer een gemotiveerd verzoek tot ontheffing kan indienen.

Specifiek voor het mariene milieu geldt de Wet Mariene Milieu van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België. Deze wet beoogt het behoud van de eigen aard, de biodiversiteit en het ongeschonden karakter van het mariene milieu door middel van maatregelen tot bescherming ervan en door middel van maatregelen tot preventie, inperking en herstel van schade en milieuverstoring, in het bijzonder door middel van duurzame beheers- en handavingsmaatregelen. Hier volgen enkele artikels die van toepassing kunnen zijn op aquacultuuractiviteiten in zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België:

Artikel 11. § 1 De opzettelijke introductie van niet-inheemse organismen in de zeegebieden is verboden, tenzij een vergunning wordt verleend door de Koning. Een vergunning kan maar worden verleend na onderzoek van de gevolgen van de introductie in het mariene milieu van de bedoelde organismen op de inheemse biota en levensgemeenschappen en de verspreidingsrisico's in aangrenzende gebieden. De introductie mag geen invloed hebben op de plaatselijke biota. De Koning bepaalt de procedure voor het aanvragen en het toekennen van de vergunning.

§ 4 De opzettelijke introductie in de zeegebieden van genetisch gemodificeerde organismen, al dan niet inheems, is verboden.

Artikel 25. § 1 In de zeegebieden zijn de hiernavermelde activiteiten onderworpen aan een voorafgaande vergunning of machtiging verleend door de minister: vi. de activiteiten van publicitaire en commerciële ondernemingen.

Artikel 28. § 1 Elke activiteit in de zeegebieden die, hetzij krachtens deze wet en de besluiten genomen ter uitvoering ervan, hetzij krachtens andere geldende wettelijke of reglementaire bepalingen, onderworpen is aan een vergunning of een machtiging, behoudens de vergunningen verleend op grond van de visserijwetgeving en de concessies verleend op grond van de wet van 13 juni 1969 inzake het continentaal plat van België, maakt het voorwerp uit van een milieu-effectenbeoordeling door de hiertoe door de minister aangeduide bevoegde overheid zowel voor het verlenen van de vergunning of de machtiging, als achteraf. De milieueffectenbeoordeling moet de evaluatie van de effecten van deze activiteiten op het mariene milieu mogelijk maken.

3. Ruimtelijke ordening

Wat de ruimtelijke ordening betreft, stellen zich met betrekking tot aquacultuur een aantal belangrijke vragen. In eerste instantie hebben die vragen betrekking op de vergunningsplicht. In tweede instantie hebben de vragen betrekking op de planologische verenigbaarheid van aquacultuurbedrijven.

3.1 Is voor de inrichting van een aquacultuur bedrijf een stedenbouwkundige vergunning vereist?

Op deze vraag kan geen eenduidig antwoord worden gegeven. Het antwoord op die vraag zal afhankelijk zijn van de ingreep die in het individuele geval nodig zal zijn om het bedrijf op te richten.

3.1.1 Omvorming van een bestaand landbouwbedrijf

Indien men een bestaand veeteeltbedrijf met stal omvormt tot een aquacultuur bedrijf zonder dat dit gepaard gaat met vergunningsplichtige werken, heeft men met een loutere functiewijziging te maken. Krachtens artikel 99, §1, 6° DRO is een wijziging van de hoofdfunctie van een onroerend goed slechts vergunningsplichtig indien ze voorkomt op een door de Vlaamse regering op te stellen lijst. Deze lijst is vervat in een Besluit van de Vlaamseregering van 14 april 2000. Volgens artikel 2, §1 van dit besluit is voor een functiewijziging slechts een stedenbouwkundige vergunning nodig indien de hoofdfunctie van een onroerend goed geheel of gedeeltelijk wordt vervangen door een andere hoofdfunctie. *In casu* kan eventueel worden geargumenteed dat de hoofdfunctie in een dergelijk geval niet verandert, aangezien de voornoemde functie landbouw in de ruime zin blijft. Indien de omvorming echter gepaard gaat met vergunningsplichtige werken, dient vanzelfsprekend wel een stedenbouwkundige vergunning te worden aangevraagd en bekomen, vooraleer men tot de uitvoering van de werken overgaat.

3.1.2 Omvorming van een niet-landbouwbedrijf naar een aquacultuurbedrijf

Gelet op het bovenstaande is een dergelijke loutere functiewijziging **wel vergunningsplichtig**.

3.1.3 Nieuwe constructie / vijver

Indien men er voor zou opteren een nieuwe constructie te voorzien voor kweek in bassins, die al dan niet in de bodem zouden worden ingegraven (intensieve kweek), dan wel vijvers zou uitgraven (extensieve kweek) dient voorafgaandelijk een stedenbouwkundige vergunning te worden aangevraagd.

3.2. Planologische verenigbaarheid

Met het nieuwe DRO werd een nieuw planningsinstrumentarium geïntroduceerd. Er was niet langer sprake van gewestplannen en plannen van aanleg. In de toekomst zal men gebruik maken van ruimtelijke structuur- en uitvoeringsplannen.

Zolang het bestaande planningsinstrumentarium echter niet door het nieuwe is vervangen, blijven de al dan niet gewijzigde gewestplannen het uitgangspunt om de al dan niet verenigbaarheid met de ruimtelijke ordening van vergunningsaanvragen te beoordelen.

Aangezien in de in het KB van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen vervatte toelichting gesteld wordt dat een agrarisch gebied beschouwd wordt als een gebied bestemd voor de landbouw in de ruime zin en verder wordt gesteld dat ook niet grondgebonden agrarische bedrijven met industrieel karakter mits naleving van afstandsregels in een agrarisch gebied kunnen worden gevestigd, kan worden aangenomen dat er niet *a-priori* planmatige bezwaren zijn tegen de vestiging van aquacultuur bedrijven in agrarische gebieden (*art. 11 KB van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen*). De niet grondgebonden agrarische bedrijven met een industrieel karakter dienen hiernavolgende afstandsregels te eerbiedigen:

- 300 m van een woongebied
- 100 m van een woonuitbreidingsgebied, tenzij het een woongebied met landelijk karakter betreft.

Het hierboven geschetste verhaal dient evenwel genuanceerd te worden. Voor landelijke gebieden voorziet het KB immers in de mogelijkheid een aantal nadere aanwijzingen te geven. Zo kan een landelijk gebied (en dus ook een agrarisch gebied) bijvoorbeeld de "nadere aanwijzing" landschappelijk waardevol gebied krijgen. Een agrarisch gebied zal in voorkomend geval een landschappelijk waardevol agrarisch gebied worden. In een dergelijk gebied mogen slechts handelingen verricht worden voor zover zij de schoonheidswaarde van het landschap niet in gevaar brengen. Dat dit voor aquacultuurbedrijven een hinderpaal kan zijn, hoeft geen betoog.

4. Mest

Gezien in het Mestdecreet van 22 december 2006, houdende de bescherming van water tegen de verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen, meststof wordt omschreven als "elke één of meer stikstof- of fosforverbindingen bevattende stof die op het land wordt gebruikt ter bevordering van de gewasgroei, met inbegrip van dierlijke mest, afval van visteeltbedrijven en zuiveringsslib, zijn aquacultuurbedrijven ook gebonden het Mestdecreet op te volgen. Dit decreet regelt een gewestaangelegenheid en heeft tot doel de bescherming van het leefmilieu door de waterverontreiniging die wordt veroorzaakt of teweeggebracht door nitraten en fosfaten uit agrarische bronnen te verminderen, verdere verontreiniging van die aard te voorkomen, bij te dragen tot de realisatie van een goede toestand van de watersystemen en de beperking van de luchtverontreiniging als gevolg van de productie en het gebruik van meststoffen.

Dit doel wordt ondermeer gerealiseerd door bepalingen inzake de productie, de verhandeling, het gebruik, de bewerking en de verwerking van meststoffen, en dit zowel in het kader van de goede landbouwpraktijken als in het kader van de zorg voor de goede kwaliteit van het water en de bodem.

In eerste instantie dient de viskweker rekening te houden met de capaciteit van de opslagtanks voor dierlijke mest en andere maatregelen ter voorkoming van waterverontreiniging:

Artikel 9. § 1 Een bedrijf dient ten laatste op 31 december 2011 te beschikken over een mestopslagcapaciteit voor de opslag van dierlijke mest :

van ten minste 9 maanden voor dieren die steeds op stal staan;

van ten minste 6 maanden voor dieren met buitenloop;

van ten minste 3 maanden voor stalmest.

De verplichting geldt niet indien de landbouwer kan aantonen dat elke hoeveelheid mest boven de werkelijke opslagcapaciteit op een voor het leefmilieu onschadelijke wijze zal worden verwijderd. Voor pluimvee waarvan de mest in de stal blijft en afgevoerd wordt na elke ronde geldt deze verplichting niet. De minimale opslagcapaciteit uitgedrukt in m³ wordt door de Vlaamse Regering bepaald in volume-eenheden naargelang de diersoort en het staltype. De Vlaamse Regering kan nadere regels vaststellen, in overeenstemming met de bepalingen van bijlage II van de nitraatrichtlijn.

Daarnaast is er de beperking van het op of in de bodem brengen van meststoffen overeenkomstig de goede landbouwpraktijken en rekening houdend met de kenmerken van de betrokken kwetsbare zone water:

Artikel 12. § 1 Meststoffen mogen enkel opgebracht worden op landbouwgrond en mogen niet geloosd of gestort worden in openbare rioleringen, in oppervlaktewateren, in grondwater, op openbare wegen, op bermen en op alle andere plaatsen die geen landbouwgrond zijn.

Verder is er de beperking van het op of in de bodem brengen van meststoffen:

Artikel 13. § 1 De hoeveelheid nutriënten die met meststoffen per jaar op landbouwgrond mag opgebracht worden, met inbegrip van de uitscheiding door dieren bij beweiding, moet zodanig beperkt worden dat de verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen zowel in grond- als in oppervlaktewater kleiner blijft dan 50 mg nitraat per liter en de eutrofiëring van natuurlijke zoetwatermeren, andere zoetwatermassa's, estuaria, kustwater en zeewater vermeden wordt en verdere verontreiniging van die aard voorkomen wordt. De volgende hoeveelheden nutriënten, uitgedrukt respectievelijk in kg P₂O₅, kg totale N, kg N uit dierlijke mest, kg N uit andere meststoffen en kg N uit kunstmest mogen maximaal, rekening houdend met de gewasbehoefte, de bodemvoorraad en de mineralisatie, per jaar en per hectare landbouwgrond, met uitzondering van het opbrengen van kunstmest op landbouwgrond die permanent overkapt is, opgebracht worden, met inbegrip van de uitscheiding door dieren bij beweiding.

Volgens het Mestdecreet dient er een aangifte en de berekening van de productie van dierlijke mest te gebeuren.

Artikel 23. § 1 De volgende personen dienen elk jaar, in toepassing van dit decreet, een aangifte te doen. De landbouwer van wie het bedrijf een productie aan dierlijke mest heeft groter dan of gelijk aan 300 kg P₂O₅ en waar bij de productie aan dierlijke mest van het bedrijf wordt berekend als de som van de productie aan dierlijke mest MPP van elke exploitatie van het bedrijf. Waarbij met MPP wordt bedoeld: het product uitgedrukt in kg P₂O₅, van de gemiddelde veebezetting in de exploitatie gedurende het voorbije kalenderjaar, met de overeenkomstige productie per dier, vermeld in artikel 27, § 1.

§ 3 De Vlaamse Regering kan aan de landbouwers van wie het bedrijf een dierlijke mestproductie MPP als vermeld in § 1, 1°, heeft van minder dan 300 kg P₂O₅, en een tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond van minder dan 2 ha, voorwaarden opleggen die betrekking hebben op het afleggen van een verklaring omtrent de omvang van de bij het bedrijf horende landbouwgrond en de productie van dierlijke mest uitgedrukt in P₂O₅.

§ 5 Elke aangifteplichtige, als vermeld in § 1, eerste lid, 1°, 5° en 7°, doet elk jaar, per exploitatie, aangifte van de specifieke gegevens.

Artikel 24. § 1 Elke landbouwer die dieren houdt is ertoe gehouden een register bij te houden met betrekking tot de veestapel. In afwijking van het voorgaande moet voor dieren van de diersoort 1° RUNDVEE geen register bijgehouden worden.

Artikel 25. Voor de berekening van de productie van dierlijke mest heeft de landbouwer de keuze tussen :

- het forfaitaire stelsel, waarbij de landbouwer de forfaitaire uitscheidingshoeveelheden, vermeld in artikel 27, in rekening brengt;
- het nutriëntenbalansstelsel. In dit geval mag de landbouwer de reële uitscheidingshoeveelheden, vermeld in artikel 26, in rekening brengen.

Artikel 28. § 1 Wanneer de landbouwer overeenkomstig de bepalingen van artikel 25, heeft geopteerd voor het forfaitaire stelsel, of die overeenkomstig de bepalingen van artikel 26, § 4, het forfaitaire stelsel ambtshalve opgelegd krijgt, wordt voor een bepaald kalenderjaar, voor een bedrijf het mestoverschot bepaald als de som van de mestoverschotten van de verschillende exploitaties die tot het bedrijf behoren. Hierbij houdt men eveneens rekening met de negatieve mestoverschotten, zowel van de exploitaties als van de bedrijven zo het gaat om een bedrijfsgroep. Voor een bedrijfsgroep wordt het mestoverschot berekend rekening houdend met de som van de tot de bedrijven behorende oppervlakte landbouwgrond.

5. Oppervlakte wateren

In de Wet oppervlaktewateren van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging, zijn er bijzondere bepalingen voor het Vlaamse Gewest inzake heffingen op de waterverontreiniging waar een aquacultuurbedrijf zeker mee te maken zal hebben. De vaststelling van de heffing kan teruggevonden worden in Artikel 35ter en de berekening van de vuilvracht op basis van meet- en bemonsteringsresultaten in Artikel 35quinquies, van deze wet.

Hierbij dient eveneens gewezen te worden naar het Decreet van 18 juli 2003 betreffende het integraal waterbeleid en dat als doelstelling heeft een beleid te voeren gericht op het gecoördineerd en geïntegreerd ontwikkelen, beheren en herstellen van watersystemen met het oog op het bereiken van de randvoorwaarden die nodig zijn voor het behoud van dit watersysteem als zodanig, en met het oog op het multifunctionele gebruik, waarbij de behoeften van de huidige en komende generaties in rekening wordt gebracht.

6. Sectorale regels

Koninklijk Besluit van 30 april 1976 betreffende de keuring van en de handel in vis

Gelet op het koninklijk besluit van 30 april 1976 betreffende de keuring van en de handel in vis, gewijzigd bij de koninklijke besluiten van 26 maart 1982, 12 augustus 1988, 30 december 1992, 12 maart 2000, 4 juli 2004 en 14 maart 2005;

Dit Koninklijk Besluit bevat de reglementering wat betreft vergunningen en de inrichting van alle plaatsen die gebruikt worden voor de handel, in vis, voor de visserij en de viskwekerij. Hier en daar werden enkele artikles uitgelicht die van belang zijn voor viskwekerijen. Voor de concrete invulling van deze regelgeving wordt best contact opgenomen met het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen – FAVV (het voormalig Instituut voor Veterinaire Keuring).

De aquacultuur bedrijven dienen in voorkomend geval niet alleen over de gewestelijke milieu- en stedenbouwkundige vergunningen te beschikken. Voornoemd KB voorziet immers in een registratieplicht, waarbij slechts tot registratie zal worden overgegaan indien aan dehygiënenormen is voldaan.

Artikel 3 van het Koninklijk Besluit van 30 april 1976 betreffende de keuring van en de handel in vis voorziet in volgende verplichtingen indien de vis met het oog op menselijke consumptie wordt verhandeld:

1. De vis wordt geslacht onder passende hygiënische omstandigheden, hij is onder meer niet met aarde, slijk of uitwerpselen verontreinigd en wordt gekoeld bewaard indien niet onmiddellijk na de slachting tot verwerking wordt overgegaan
2. De vis wordt gehanteerd, bewerkt, verwerkt, verpakt, ingevroren en ontdooid, opgeslagen, geïdentificeerd en vervoerd overeenkomstig de regels vervat in het KB en in de bijlage bij het besluit
3. De vis die levend in de handel wordt gebracht wordt voortdurend in omstandigheden gehouden die optimaal zijn voor zijn overleving
4. Diegene die de vis produceert of op de markt brengt voert geregeld controles uit op de vissen het water, inzonderheid door middel van parasitologische, chemische en microbiologische controles. De keurder kan een chemisch parasitologisch, microbiologisch of enig ander onderzoek laten verrichten, zowel van de vis als van het water.

Verder dienen de exploitanten van viskwekerijen een register bij te houden, waarin elke zending van vis wordt ingeschreven met aanduiding van de datum, de aard, de hoeveelheid en de bestemming van de vis. Het register dient ter beschikking van het FAVV te worden gehouden.

Artikel 49 van het Koninklijk Besluit van 30 april 1976 betreffende de keuring van en de handel in vis voorziet in een verplichte registratie. Elke exploitant van een viskwekerij moet over een registratienummer te beschikken. Het registratienummer wordt verleend op advies van het FAVV, dat met het oog op het verstrekken van dit advies een administratief en technisch onderzoek dient te voeren. De aanvraag tot het bekomen van deze registratie dient bij aangetekende brief aan het FAVV gericht te worden. De kweker dient in functie van het door het FAVV te voeren onderzoek alle gegevens en documenten te verstrekken waar het FAVV eventueel zou om verzoeken en waaruit zou blijken dat een de voorwaarden tot registratie is voldaan. Voorwaarde om geregistreerd te worden is het voldoen aan reeds voornoemde in artikel 3 vervatte voorwaarden. Het registratienummer kan in de tijd en tot bepaalde activiteiten beperkt zijn.

Andere verordeningen die van belang kunnen zijn, zijn:

1° de verordening (EG) Nr. 178/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2002 tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van een Europese Autoriteit voor voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden;

2° de verordening (EG) nr. 1774/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 3 oktober 2002 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten;

3° de verordening (EG) nr. 852/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 inzake levensmiddelenhygiëne;

4° de verordening (EG) nr. 853/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong.

7. Natuurbehoud

7.1. Het decreet natuurbehoud

Het decreet Natuurbehoud van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu voorziet in een algemeen en gebiedgericht natuurbeleid. In het kader van het laatste voorziet het decreet o.a. in de oprichting van VEN en IVON en de oprichting van speciale beschermingszones. Het Decreet bevat weliswaar geen uitdrukkelijke bepalingen en voorschriften in verband met aquacultuur, maar zou wel een rechtsgrond bieden voor het uitwerken van reglementering in verband met aquacultuur (bijvoorbeeld vergunningstelsel).

Hoofdstuk IV – Algemene maatregelen ter bevordering van het natuurbehoud.

Artikel 13. § 1. De Vlaamse regering kan alle nodige maatregelen nemen voor het natuurbehoud, ten behoeve van de bestaande natuur ongeacht de bestemming van het betrokken gebied ...

... § 3. De maatregelen bedoeld in § 1 kunnen het uitvoeren van bepaalde activiteiten verbieden of aan voorwaarden onderwerpen. Deze voorwaarden en activiteiten kunnen afhankelijk worden gemaakt van het verkrijgen van een vergunning. De Vlaamse regering bepaalt de nadere regels met betrekking tot deze activiteiten of voorwaarden:

1. de wijze waarop, de omstandigheden waaronder of de plaats waar de activiteit kan worden uitgevoerd;
2. het verlenen van een voorafgaande, schriftelijke vergunning of toestemming door een in het besluit aangewezen overheid;
3. het voorafgaand, schriftelijk melden of kennisgeven van bepaalde activiteiten aan een bij besluit aangewezen overheid, die binnen een bepaalde termijn de gevolgen van de voorgenomen activiteit beoordeelt;
4. het herstel in de oorspronkelijke toestand of in een door het besluit aangegeven toestand na de beëindiging van de activiteit.

7.1.1 VEN

VEN staat voor Vlaams Ecologisch Netwerk en is een selectie van bestaande waardevolle en gevoelige natuurgebieden. Met de creatie van het VEN beoogt men zoveel mogelijk grote, aaneengesloten gehelen te vormen en aldus de natuur in Vlaanderen beter te beschermen, te herstellen en te ontwikkelen (VEN Vlaanderen natuurlijk wegwijs in het VEN (landbouwers), Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap 2002, 4).

Het VEN bestaat uit Grote Eenheden Natuur (GEN) en Grote Eenheden Natuur in Ontwikkeling (GENO). GEN zijn gebieden die hetzij natuurelementen over een oppervlakte van minstens de helft van het gebied bevatten, hetzij gebieden waarin een specifiek natuurelement met hoge natuurkwaliteit aanwezig is (*art. 17, §1 decreet natuurbehoud*). Als GEN kunnen worden aangeduid: groengebieden, parkgebieden, buffergebieden, bosgebieden, gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbarenutsvoorzieningen met als overdruk overstromingsgebied of wachtbekken, militaire domeinen en de met één van deze gebieden vergelijkbare bestemmingsgebieden (*Art. 20, 1° decreet natuurbehoud*). Voornoemde gebieden kunnen evenals de ontginningsgebieden, de valleigebieden, brongebieden, de agrarische gebieden met ecologisch belang of ecologische waarde, de agrarische gebieden met bijzondere waarde, de bosuitbreidingsgebieden en de natuurontwikkelingsgebieden en de ermee vergelijkbare bestemmingsgebieden als GENO worden aangeduid (*Art. 20, 2° decreet natuurbehoud*).

Los van de eventuele verplichtingen die in een later op te stellen natuurinrichtingsplan zullen zijn vervat, brengt de ligging van gronden in het VEN met zich, dat die gronden aan gebruiksbeperkingen onderhevig zijn. Landbouw (en naar analogie ook aquacultuur) mag in die gebieden dan al niet *a priori* uitgesloten zijn, doch zijn er belangrijke restricties voorzien. Het betreft in hoofdzaak volgende beperkingen:

- Bemesting wordt geregeld via bestaande MAP-regelgeving, waarbij de bestaande ontheffingen van kracht blijven (*art 25, §3, 1° Decreet natuurbehoud; Vlaanderen natuurlijk: wegwijs in het VEN (landbouwers), Ministerie Vlaamse Gemeenschap, 2002, 14*)
- In het VEN geldt een algemeen verbod op het gebruik van bestrijdingsmiddelen (*art 25, §3, 2°, 1 Decreet natuurbehoud; Vlaanderen natuurlijk: wegwijs in het VEN (landbouwers), Ministerie Vlaamse Gemeenschap, 2002, 14*)
- Het huidige grondwaterpeil mag niet worden veranderd. Zo kan men geen bijkomende irrigatie of drainagesystemen aanleggen, maar wel de bestaande onderhouden (*art 25, §3, 2°, 4 Decreet natuurbehoud; Vlaanderen natuurlijk: wegwijs in het VEN (landbouwers), Ministerie Vlaamse Gemeenschap, 2002, 14*)
- De structuur van waterlopen mag niet worden gewijzigd. Zo kunnen er geen bijkomende oeververstevigingen worden aangebracht, maar kunnen de bestaande wel worden onderhouden of vervangen (in hetzelfde materiaal). Grachten of waterlopen mogen niet worden ingebuisd. De waterbodem van grachten, greppels, sloten en

rivieren mag dan weer niet worden veranderd (*art 25, §3, 2°, 5 Decreet natuurbehoud; Vlaanderen natuurlijk: wegwijs in het VEN (landbouwers), Ministerie Vlaamse Gemeenschap, 2002, 14*)

- Reliëfwijzigingen (art 25, §3, 2°, 3 Decreet natuurbehoud) en wijzigingen aan de vegetatie of van kleine landschapselementen zijn, behoudens in toepassing van een goedgekeurd beheersplan conform het Bosdecreet, verboden (*art 25, §3, 2°, 2 Decreet natuurbehoud*)

Deze voorwaarden hebben mogelijks ook gevolgen voor aquacultuurbedrijven die in het VEN zouden gesitueerd zijn.

Verder zou voorzien zijn in een verbod om in alle VEN-gebieden dieren in het wild uit te zetten. Volgens AMINAL houdt dit o.a. in dat in privé vijvers die in het VEN gelegen zijn in principe geen vis kan worden uitgezet (*Vlaanderen natuurlijk: wegwijs in het VEN (jagers, vissers, recreanten), Ministerie Vlaamse Gemeenschap, 2002, 17*). Het is echter niet duidelijk op welke juridische basis AMINAL hiertoe besluit.

Art. 29 van het Jachtdecreet (*Jachtdecreet van 24 juli 1991, B.S. 7 september 1991*) 31 voorziet in een algemeen verbod, zijnde een verbod dat niet tot VEN beperkt is, om wild uit te zetten, behoudens uitdrukkelijk fiat van de Vlaamse regering. Aangezien vis echter niet onder de omschrijving van wild, zoals het in art. 3 van voornoemddecreet is opgenomen, valt, kan dit niet de juridische grondslag zijn.

Luidens artikel 51, §3 van het Decreet Natuurbehoud kan de Vlaamse regering maatregelen nemen om het uitzetten van diersoorten of van plantensoorten of organismen te regelen of te verbieden *voorzover de uitzetting een bedreiging vormt voor de natuur of het natuurlijk milieu en om het vervoeren van diersoorten of hun krengen of plantensoorten te regelen of te verbieden*. Dit wil dus zeggen dat in die optiek uitzetten van vis slechts door de Vlaamse regering kan verboden worden indien dit een bedreiging inhoudt voor de natuur of het natuurlijk milieu.

Uit het advies van de Mina raad van 19 maart 2003 blijkt dat AMINAL zich waarschijnlijk gebaseerd heeft op een ontwerp van uitvoeringsbesluit (ontwerpmaatregelen besluit) Advies van de Mina Raad van 19 maart 2003 over de bezwaarschriften ingediend naar aanleiding van het openbaar onderzoek inzake het ontwerp van afbakeningsplan van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) 1stefase, 4832. In artikel 8, 4° van dit ontwerp zou, nog volgens de Mina-raad, het uitzetten van dieren in het wild verboden zijn, tenzij bij gunstig advies van het Instituut voor Natuurbehoud. De regel zou aldus bestaan in een principiële verbod op o.a. het uitzetten van vis. De MINA raad stelt echter voor dat men dit verbod zou "nuanceren" door te voorzien in een algemene ontheffing, zijnde een soort van algemene uitzondering, gekoppeld aan een code van goede praktijk, die in gemeen overleg zou worden opgesteld. Wat voeder betreft, stelt er zich in eerste instantie geen probleem, aangezien voornoemd ontwerp geen generiek verbod voorziet. Dit betekent echter niet dan een later natuurinrichtingsplan niet in een aantal geboden/verboden kan voorzien.

Aangezien AMINAL er blijkbaar vanuit gaat dat vis uitzetten in een in het VEN gelegen vijver in ieder geval een bedreiging voor de natuur vormt en dus onder geen beding mogelijks, betekent dit dat indien de administratie die opvatting blijft verdedigen aquacultuur in vijvers die in VEN gelegen zijn sowieso niet zal kunnen. Indien het advies van de Minaraad gevolgd wordt en niet zou voorzien worden in een generiek verbod op het uitzetten van vis, zou aquacultuur in VEN gebied niet a priori uitgesloten zijn.

Uit recente documenten blijkt eveneens dat "de soep niet zo warm zal worden gegeten als ze wordt opgediend". Zo blijkt uit het antwoord op een recent gestelde parlementaire vraag dat het niet *a priori* uitgesloten is dat een uitzondering op de regel dat uitzetting van vis in VEN verboden is, wordt verleend (*Vraag om uitleg van de heer Chris Vandenbroecke over de vissport in Vlaanderen; van de heer Frans De Cock over de problematiek van de visvijvers en jachtgebieden gelegen in de VEN gebieden; van de heer Erik Matthijs over de ongerustheid rond VEN-gebieden, Handelingen commissie voor leefmilieu, natuurbehoud en ruimtelijke ordening, 27 maart 2003, nr. 186, 3 e.v.*).

Tenslotte dient te worden opgemerkt dat krachtens artikel 26 bis de overheid geen vergunning mag verlenen voor een activiteit die onvermijdbare en onherstelbare schade aan de natuur in het VEN kan veroorzaken. Er is echter niet gespecificeerd over welke vergunning het al dan niet zou gaan. Gaat het

over de vergunning voor de wijziging van kleine landschapselementen of de vegetatie, gaat het over de milieuvergunning, de stedenbouwkundige vergunning, e.d. Op basis van de parlementaire voorbereiding zou men kunnen stellen dat het toepassingsgebied hiervan niet tot één soort vergunning beperkt is, maar dat het zich tot "alle" mogelijke vergunningen uitstrekt. In de memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende het natuurbehoud stelt men immers dat artikel 16 (waarvan elementen terug te vinden zijn in het huidige artikel 26 bis) uitvoering geeft aan het principe van de integratie. Volgens dit principe houdt men in de besluitvorming op andere beleidsterreinen steeds rekening met de natuur. Het natuurbeleid geeft de randvoorwaarden aan die de andere beleidsdomeinen in acht dienen te wil een effectieve realisering van het natuurbeleid mogelijk zijn (*Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, Stukken VI. Parl. 1996-1997, 690/1, 11*).

7.1.2 Natura 2000 netwerk

Het Natura 2000 netwerk is een Europees ecologisch netwerk dat zijn oorsprong vindt in de Vogel- (*Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand*) en Habitatrichtlijnen (*Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna; G. VAN HOORICK, Het Vlaams decreet van 19 juli 2002 inzake de tenuitvoerlegging van de Europese vogel- en habitatrichtlijnen in het Vlaams milieurecht, in K. DEKETELAERE en M. DEKETELAERE (eds.), Milieurechtstandpunten 17: Jaarboek milieurecht, Brugge, Die Keure, 2003, 41; Toelichting bij het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, van het bosdecreet van 13 juni 1990, van het decreet van 16 april 1996 houdende de bescherming van landschappen, van het decreet van 21 december 1988 houdende de oprichting van de Vlaamse Landmaatschappij, van de wet van 22 juli 1970 op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van wetzoals aangevuld door de wet van 11 augustus 1978 houdende bijzondere bepalingen eigen aan het Vlaamse gewest, van het decreet van 28 juni 1985 betreffende de milieuvergunning, van het decreet van 23 januari 1991 inzake de bescherming van het leefmilieu tegen de verontreiniging door meststoffen, Stukken VI. Parl. 2001-2002, 967/1, 3*).

Met het decreet van 19 juli 2002 houdende wijziging van o.a. het Decreet Natuurbehoud (*Decreet van 19 juli 2002 houdende wijziging van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, van het bosdecreet van 13 juni 1990, van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, van het decreet van 21 december 1988 houdende de oprichting van de Vlaamse Landmaatschappij, van de wet van 22 juli 1970 op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van wetzoals aangevuld door de wet van 11 augustus 1978 houdende bijzondere bepalingen eigen aan het Vlaamse gewest, van het decreet van 23 januari 1991 inzake de bescherming van het leefmilieu tegen de verontreiniging door meststoffen en van de wet betreffende de politie over het wegverkeer, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 16 maart 1968, B.S. 31 augustus 2002, 3879138*) heeft de decreetgever in hoofdzaak beoogd om de voornoemde richtlijnen om te zetten (*Toelichting bij het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, van het bosdecreet van 13 juni 1990, van het decreet van 16 april 1996 houdende de bescherming van landschappen, van het decreet van 21 december 1988 houdende de oprichting van de Vlaamse Landmaatschappij, van de wet van 22 juli 1970 op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van wetzoals aangevuld door de wet van 11 augustus 1978 houdende bijzondere bepalingen eigen aan het Vlaamse gewest, van het decreet van 28 juni 1985 betreffende de milieuvergunning, van het decreet van 23 januari 1991 inzake de bescherming van het leefmilieu tegen de verontreiniging door meststoffen, Stukken VI. Parl. 2001-2002, 967/1, 2*).

In dit kader voorziet het decreet in speciale beschermingszones in toepassing van voornoemde richtlijnen. De procedure tot afbakening van deze zones is voorzien in artikel 36 bis van het Decreet Natuurbehoud.

In artikel 36 ter van voornoemd decreet zijn de gevolgen opgenomen die aan het statuut van speciale beschermingszone gekoppeld zijn. Zo voorziet art. 36 ter in de verplichting in hoofde van de administratieve overheden om instandhoudingsmaatregelen te nemen (§1) en alle nodige maatregelen te nemen om elke verslechtering van de natuurkwaliteit en het natuurlijk milieu in de betrokken gebieden evenals elke betekenisvolle verstoring van een bijlage bij het decreet in een speciale beschermingszone te vermijden (§2).

Indien een vergunningsplichtige activiteit (of een plan of programma) een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone kan veroorzaken, dient de aanvraag onderworpen te worden aan een passende beoordeling wat de betekenisvolle effecten voor de speciale beschermingszone betreft. Deze verplichting geldt eveneens indien wegens het verstrijken van de lopende vergunning een nieuwe vergunning moet worden aangevraagd. Het is de aanvrager van de vergunning die voor het opstellen van de beoordeling in dient te staan. Indien de aanvraag onderworpen is aan de MERplicht, geschiedt de passende beoordeling in het MER. Indien er geen

MERplicht is, wordt steeds het advies gevraagd van de voor het natuurbehoud bevoegde administratie (§3). Indien de overheid een vergunningsaanvraag beoordeelt, kan ze de vergunning slechts toekennen indien het plan / programma / activiteit geen betekenisvolle aantasting van natuurlijke kenmerken van de betrokken speciale beschermingszone kan veroorzaken. De overheid zal niettemin toch een vergunning kunnen verstrekken indien blijkt dat er voor natuurlijke kenmerken van de speciale beschermingszone geen minder schadelijke alternatieven zijn en er dwingende redenen van groot openbaar belang in het geding zijn. Deze voorwaarden dienen cumulatief vervuld te zijn. Bovendien dienen de nodige compenserende maatregelen en de nodige actieve instandhoudingsmaatregelen genomen te zijn of worden, die waarborgen dat de gehele samenhang van de speciale beschermingszone en – zones bewaard blijft. Tenslotte dienen de compenserende maatregelen van die aard te zijn dat een evenwaardige habitat of het natuurlijk milieu ervan, van minstens eengelijkwaardige oppervlakte in principe actief is ontwikkeld (§5).

Referenties

- Baynes, S.M. en B.R. Howell, 1993. Observations on the growth, survival and disease resistance of juvenile common sole, *Solea solea* (L.), fed *Mytilus edulis* L. *Aquac. Fish. Manage.* 24: 95-100.
- Braber, L. en S.J. De Groot, 1973. On the morphology of the alimentary tract of flatfishes (Pleuronectiformes). *J. Fish. Biol.* 5: 147-153.
- De Groot, 1971. On the relationships between morphology of the alimentary tract, food and feeding behaviour in flatfishes (Pisces: Pleuronectiformes). *Neth. J. Sea Res.* 5(2): 121-196.
- Devauchelle, N., J.C. Alexandre, N. Le-Corre and Y. Letty, 1987. Spawning of sole (*Solea solea*) in captivity. *Aquaculture* 66:125-147.
- Fonds, M., 1979. Laboratory observations on the influence of temperature and salinity on the development of the eggs and growth of the larvae of *Solea solea* (Pisces). *Mar. Ecol. (Prog. Ser.)* 1: 91-99.
- Frimodt, C., 1995. Multilingual illustrated guide to the world's commercial coldwater fish. Fishing News Books, Osney Mead, Oxford, England: 58-59.
- Girin, M., 1979. Methodes de reproduction des juveniles chez trois poissons marins, le bar, le sole et le turbot. Rapport scientifiques et techniques n° 39 – 1979, CNEXCO, Brest.
- Kruuk, H., 1963. Diurnal periodicity in the activity of the common sole, *Solea vulgaris* Quensel. *Neth. J. Sea Res.* 2(1): 1-28.
- Last, J.M., 1978. The food of four species of Pleuronectiform larvae in the Eastern English Channel and Southern North Sea. *Mar. Biol.* 45: 359-368.
- Moreira, F., C.A. Assis, P.R. Almeida, J.L. Costa and M.J. Costa, 1992. Trophic relationships in the community of the Upper Tagus Estuary (Portugal: a preliminary approach. *Estuar. Coast. Shelf-Sci.* 34:617-623.
- Muus, B.J. en J.G. Nielsen, 1999. Sea fish. Scandinavian Fishing Year Book, Hedehusene, Denmark: 272.
- Nash, C.E., 1973. Breeding and cultivation of marine fish species for mariculture, Third Meeting of the ICES Working Group on Mariculture, Brest, France, May 10-13, 1977. *Actes de colloques du CNEXCO* 4: 1-10.
- Quéro, J.-C., M. Desoutter en F. Lagardère, 1986. Soleidae. In P.J.P. Whitehead, M.-L. Bauchot, J.-C. Hureau, J. Nielsen and E. Tortonese (eds.) *Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean*. UNESCO, Paris. Vol. 3: 1308-1324.
- Spotte, S., 1979. Seawater aquariums - The captive environment. Wiley J. & Sons, Inc. 338 pp.
- Winberg, G.G., 1960. Rate of metabolism and food requirements of fishes.. In: F.E.J. Fry and W.E. Ricker (eds.) Translation Series No. 194. Fisheries Research Board of Canada, Biological Station, Nanaimo, B.C.
- Winkler, H.M., K. Skora, R. Repecka, M. Ploks, A. Neelov, L. Urho, A. Gushin and H. Jespersen, 2000. Checklist and status of fish species in the Baltic Sea.. ICES CM 2000/Mini:11, 15 p.